

Таким чином, в умовах загострення конкурентної боротьби банки мають значну увагу приділяти розробці депозитної політики, яка б відображала стратегічні пріоритети в процесі формування ресурсної бази. Ефективна депозитна політика має відображати спеціалізацію конкретного банку та передбачати використання широкої номенклатури депозитних послуг, а також застосування сучасних технологій їх розробки, що сприятиме максимальному задоволенню потреб клієнтів і, як наслідок, збільшенню обсягу коштів, залучених на вкладні рахунки. Пріоритетним напрямом діяльності банків на депозитному ринку залишається збільшення строку залучення ресурсів. Виходячи з того, що найбільшу питому вагу у структурі банківських зобов'язань займають кошти фізичних осіб, суттєвим фактором збільшення їх довіри до банківської системи є забезпечення фінансової стійкості та надійності банків, стабілізація політичної й економічної ситуації в країні, підвищення доходів населення тощо. Але ці питання мають вирішуватися на державному рівні.

Література: 1. Постанова НБУ "Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами" №516 від 3.12.2003 р. // <http://www.rada.gov.ua> 2. www.bank.gov.ua 3. Алавердов А. Р. Стратегический менеджмент в коммерческом банке: Учебник. – М.: Маркет ДС, 2007. – 576 с. 4. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку: Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с. 5. Бицька Н. Кошти населення у формуванні ресурсної бази банків // Вісник НБУ. – 2004. — №12. – С. 26 – 28. 6. Вожжов А. П. Природа і механізм трансформації банківських ресурсів // Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора екон. наук. — Суми: УАБС НБУ, 2007. – 38 с. 7. Тігіпко С. Система гарантування вкладів в Україні: сучасний стан та перспективні напрями розвитку // Вісник НБУ. – 2004. — №8. – С. 4 – 5. 8. Закон України "Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб" від 20 вересня 2001 р. №2740-3 // <http://www.rada.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції
05.05.2008 р.

УДК 336.71:330.14

Черкашина К. Ф.

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

Basic methods of division of banks into groups depending on the size of bank capital are considered in the article. On the basis of analysis of existent methods the own algorithm of determination of bank's capitalization level is offered

Ефективна діяльність будь-якої фінансово-кредитної установи залежить від багатьох складових, основними з яких є достатня кількість ресурсів, менеджмент організації, можливість нейтралізації негативних впливів внутрішнього та зовнішнього середовища. Конкурентоспроможність кожного окремого банку визначається наявністю у нього такого розміру капіталу,

що дозволить йому здійснювати активні операції, які є основним джерелом прибутку, а також нейтралізувати банківські ризики. Аналіз динаміки зростання розміру банківського капіталу в Україні свідчить про позитивні тенденції, але загальний розмір капіталу усієї банківської системи залишається меншим за розмір капіталу одного великого європейського банку [1–4].

Низька капіталізація банків може призвести до зростання кредитних ставок навіть за удаваної достатньої кількості дешевих грошей на міжбанку. Банки, не маючи можливості залучити великий капітал, а тому обмежені у своїх активних операціях, змушені будуть збільшити прибутковість своїх операцій. Найбільш простий шлях — збільшення відсоткової маржі, що супроводжується зниженням ставок з залучення ресурсів і одночасним зростанням їхньої вартості для позичальників.

Виходячи з цього, Національний банк України вживає заходів щодо підвищення капіталізації вітчизняної банківської системи шляхом затвердження на законодавчому рівні мінімальних вимог до розміру статутного й регулятивного капіталів, а також адекватності як регулятивного, так і основного капіталу. Залежно від цих вимог банки поділяються на групи, до яких застосовуються різноманітні превентивні заходи з боку регулятора з метою запобігання зниження їх конкурентоспроможності [5; 6].

Слід зазначити, що значну увагу проблемі низької капіталізації приділяють вітчизняні науковці та практики. Зокрема, голова НБУ В. С. Стельмах говорить про необхідність збільшення серцевинного капіталу банками України, С. М. Козьменко обґрунтовує доцільність злиттів і поглинань для збільшення концентрації капіталу, І. Лютий та О. Юрчук визначають капіталізацію банківської системи як основний чинник зростання її конкурентоспроможності. Але при цьому слід зазначити, що поділ банків на певні класи залежно лише від нормативних показників не дозволяє дослідити всі аспекти діяльності банку, які впливають на рівень його капіталізації [1 – 3].

Метою даної статті є вивчення існуючих методик поділу банків України на групи залежно від нормативних показників, а також створення власної концепції визначення рівня капіталізації банківської установи.

Як уже зазначалося вище, Національний банк України вживає заходів щодо підвищення рівня капіталізації банківської системи [6]. Набули чинності положення інструкції НБУ (№368 від 28.08.2001 р.), відповідно до яких регулятивний капітал банків повинен складати: для місцевих (кооперативних) — не менше 1,5 млн. євро, для регіональних банків (що працюють на території однієї області) — не менше 5 млн. євро, для міжрегіональних — не менше 8 млн. євро. Як уже було зазначено, основною найбільш стабільною та стійкою складовою регулятивного капіталу банку є складова капіталу першого рівня, а саме статутний капітал. Тому, говорячи про достатність капіталу, слід приділити увагу саме розміру зазначеного вище показника в Україні. Згідно з офіційними даними, на 01.11.2007 року в Україні діяло 173 банки, розмір статутного капіталу яких становить разом 41 334 млн. грн., при цьому банки залежно від даного показника поділені на чотири групи (табл. 1).

Таблиця 1

Групування банків залежно від розміру статутного капіталу станом на 01.11.2007 року

Група банків	Розмір статутного капіталу, млн. грн.	Кількість банків, шт.	Наявність серцевинного капіталу у даній групі, млн. грн.
1	Понад 100	71	3 940
2	від 50 до 100	52	3 518
3	від 25 до 50	47	1 812
4	від 15 до 25	3	64
Усього	—	173	4 134

Аналізуючи дані табл. 1, можна зробити висновок, що майже третина банків (50 штук) відносяться до третьої та четвертої груп з розміром капіталу меншим від 50 млн. грн., при цьому більше ста банків мають капітал менше 100 млн. грн. відповідно [4 – 6].

Слід зазначити, що існує ще одна методика поділу банків на певні групи залежно від рівня достатності капіталу. Таким чином, для забезпечення реальної капіталізації всі банки України за рівнем достатності капіталу поділяються на:

- добре капіталізовані;
- достатньо капіталізовані;
- недокапіталізовані;
- значно недокапіталізовані;
- критично недокапіталізовані [6].

Добре капіталізованим вважається банк, в якого: розмір регулятивного капіталу відповідає встановленим мінімальним вимогам;

співвідношення регулятивного капіталу банку і його сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу Н2) перевищує його нормативне значення і становить не менше ніж 17 відсотків;

співвідношення основного капіталу і загальних активів банку (норматив адекватності основного капіталу Н3) більше, ніж його нормативне значення, і становить 8 відсотків та більше.

Достатньо капіталізованим вважається банк, в якого: розмір регулятивного капіталу відповідає встановленим мінімальним вимогам;

співвідношення регулятивного капіталу банку і його сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу Н2), відповідає його нормативному значенню і становить не менше ніж 8 відсотків або наближається до 17 відсотків;

співвідношення основного капіталу і загальних активів банку (норматив адекватності основного капіталу Н3) становить не менше ніж 4 відсотки або наближається до 8 відсотків [6].

Недокапіталізованим вважається банк, в якого: розмір регулятивного капіталу відповідає встановленим мінімальним вимогам;

співвідношення регулятивного капіталу банку і його сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу Н2), менше, ніж його нормативне значення, але становить не менше ніж 6 відсотків;

співвідношення основного капіталу до загальних активів банку (норматив адекватності основного капіталу Н3) менше, ніж його нормативне значення, але становить не менше ніж 3 відсотки або наближається до 4 відсотків.

Значно недокапіталізованим вважається банк, в якого: розмір регулятивного капіталу менший від встановленого мінімального розміру регулятивного капіталу, але не більше ніж 20 відсотків від установленого мінімального розміру регулятивного капіталу;

відношення регулятивного капіталу банку і його сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу Н2), менше, ніж його нормативне значення і перебуває в межах від 6 до 2 відсотків;

співвідношення основного капіталу і загальних активів банку (норматив адекватності основного капіталу Н3) менше, ніж його нормативне значення і перебуває в межах від 3 до 1,3 відсотка;

обсяг активів з негативною класифікацією (з урахуванням сформованих резервів під активні операції) перебуває в межах від 45 до 60 відсотків регулятивного капіталу банку [6].

Критично недокапіталізованим вважається банк, в якого: розмір регулятивного капіталу менше встановленого мінімального розміру регулятивного капіталу на суму, що

становить понад 20 відсотків від установленого мінімального розміру регулятивного капіталу;

співвідношення регулятивного капіталу банку і його сумарних активів, зважених на відповідні коефіцієнти за ступенем ризику (норматив адекватності регулятивного капіталу Н2), менше, ніж 2 відсотки;

співвідношення основного капіталу і загальних активів банку (норматив адекватності основного капіталу Н3) менше ніж 1,3 відсотка;

обсяг активів з негативною класифікацією (з урахуванням сформованих резервів під активні операції) перевищує 60 відсотків від регулятивного капіталу банку [6].

При цьому слід зазначити, що все ж таки більшість комерційних банків дотримуються нормативів, встановлених Національним банком України, але все одно банківська система України залишається слабкою. Це дає підстави вважати банківську систему України "недокапіталізованою". У даній статті пропонується авторська концепція поділу банків України на окремі групи залежно від значення певних показників у динаміці. При цьому до кожної з груп необхідно вживати спеціальних заходів щодо підвищення її капіталізації та конкурентоспроможності взагалі. Методика включає показники, що визначають ризиковість діяльності, диверсифікацію та концентрацію капіталу банку, тому автор пропонує визначення та розгляд наступних показників для визначення капіталізації банку (табл. 2).

Таблиця 2

Методика визначення рівня капіталізації банківської установи

Показник	Характеристика	Розрахунок
1	2	3
1. Дохідність активів	Можливість отримувати прибуток з активів	Чистий прибуток / Активи
2. Дохідність капіталу	Прибуток на власний капітал	Чистий прибуток / Власний капітал
3. Мультиплікатор капіталу	Дозволяє визначити політику банку в галузі фінансування	Активи / Акціонерний капітал
4. Чистий прибуток у розрахунку на одну акцію	Показує, скільки чистого прибутку припадає на одну акцію	Чистий прибуток / Звичайні акції
5. Фінансовий леверидж	Залежність банку від залучених коштів та їх участь в активних операціях	Сукупні зобов'язання / Загальна сума активів
6. Коефіцієнт капіталізації	Визначає питому вагу капіталу в загальній сумі джерел банку	Капітал / Пасиви
7. Коефіцієнт покриття зобов'язань	Показує ступінь покриття залучених та позичених коштів капіталом	Капітал / Зобов'язання
8. Коефіцієнт співвідношення приростів капіталу та активів	Відображає, наскільки зростають активи внаслідок збільшення капіталу	Темпи приросту капіталу / Темпи приросту активів
9. Коефіцієнт залежності від акціонерів	Показує питому вагу акціонерного капіталу в загальному	Акціонерний капітал / Усього капіталу
10. Темпи приросту капіталу	Дозволяє проаналізувати тенденцію щодо темпів зростання капіталу банку	$(K_n - K_{n-1}) / K_{n-1}$ (Капітал банку у звітному році — капітал банку попереднього року) / Капітал банку попереднього року

Закінчення табл. 2

1	2	3
11. Величина економічного капіталу	Здатність покривати основні ризики (кредитний, операційний, ринковий)	Сума капіталу, яку повинен мати банк для покриття своїх ризиків. Вона є функцією ризиковості, мінливості, диверсифікації та концентрації
12. Відкоригована на ризик прибутковість капіталу	Дозволяє зрівноважувати капітал, доходи та ризик	Прибутковість, відкоригована на ризик / Економічний капітал
13. Коефіцієнт нестабільності залучених коштів	Відображає рівень дострокового вилучення залучених коштів	Сума залучених коштів, які було вилучено достроково / Сума залучених коштів

До першої групи показників слід віднести ті, що безпосередньо характеризують рівень капіталізації в банку, а саме: коефіцієнт капіталізації, коефіцієнт покриття зобов'язань та темпи приросту капіталу. Слід зазначити, що позитивними тенденціями зазначених вище показників можна вважати їх зростання. В такому випадку першим етапом запропонованого алгоритму буде наступний (рис. 1).

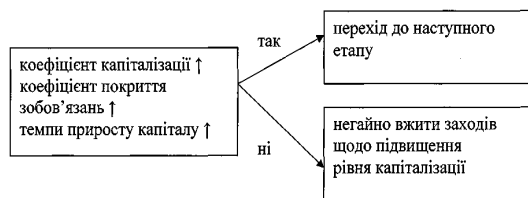

Рис. 1. Перший етап алгоритму щодо визначення рівня капіталізації банку

Таким чином, можна стверджувати, що перший етап є сигналом швидкого реагування, тобто якщо банк має тенденції до зниження показників капіталу, коефіцієнтів капіталізації та покриття зобов'язань капіталом, то йому необхідно якомога швидше вжити заходів щодо підвищення рівня капіталізації.

До другої групи, на думку автора, доцільно віднести показники, які характеризують ефективність використання капіталу, тобто не лише його достатність та кількісне збільшення, як у попередньому етапі, а вже якісну сторону капіталу банку, а саме: дохідність капіталу, мультиплікатор капіталу та чистий прибуток на одну акцію (рис. 2).

Рис. 2. Другий етап алгоритму щодо визначення рівня капіталізації банку

Після визначення якісної характеристики капіталу слід звернути увагу на якість управління активами, оскільки серед функцій капіталу є формування джерел для активних операцій, тому важливим є визначення, яким чином капітал використовується для активних операцій та яка роль у цих процесах належить безпосередньо капіталу. Виходячи з цього, до третьої групи показників автором віднесено дохідність активів, коефіцієнт співвідношення приростів капіталу й активів, величину економічного капіталу та відкориговану на ризик прибутковість капіталу (рис. 3).

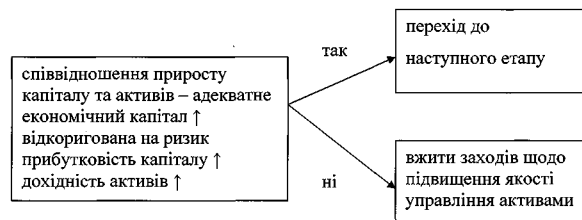

Рис. 3. Третій етап алгоритму щодо визначення рівня капіталізації банку

Після визначення якості активів та участі капіталу в активних операціях банку, на погляд автора, необхідно визначити фінансовий леверидж, коефіцієнт залежності від акціонерів, а також стабільність залученого капіталу. Тому наступним етапом доцільно вважати визначення динаміки зазначених вище показників, а також заходи щодо нейтралізації негативних наслідків (рис. 4).

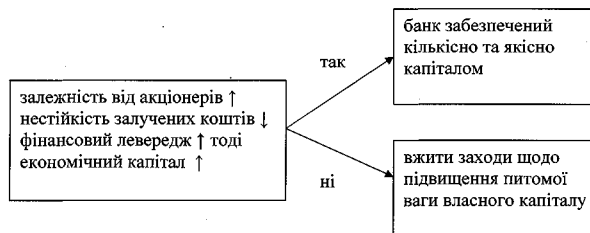

Рис. 4. Четвертий етап алгоритму щодо визначення рівня капіталізації банку

Після використання даного алгоритму, автор вважає за доречне поділити банки на п'ять груп, які характеризують наявність проблем у банку з капіталом кількісно та якісно. В результаті такої діагностики буде виділено п'ять основних груп банків 1, 2, 3, 4, 5, відповідно банки, що належать до першої групи є найбільш надійними, оскільки їх капітал відповідає вимогам кількості та якості:

- 1 — група найбільш надійних банків;
- 2 — група банків, які мають проблеми з власним капіталом;
- 3 — група банків, яким слід вжити заходів щодо поліпшення якості управління активами;
- 4 — група банків, яким слід вжити заходів щодо підвищення ефективності використання капіталу;
- 5 — група банків, яким негайно необхідно вжити заходів щодо підвищення рівня капіталізації.

Таким чином, слід зазначити, належність банку до певної групи дає достатню кількість інформації щодо діяльності банку в цілому, у той час коли прийнята методика поділу банків на групи в Україні за розмірами нормативних показників характеризує лише кількісний аспект одного з показників діяльності банку. Слід наголосити, що ефективна діяльність будь-якого економічного суб'єкта характеризується, в першу чергу, не кількісними показниками, а безпосередньо якісними, такими, як прибутковість, рентабельність вкладених ресурсів, а також можливість отримувати конкурентні переваги в умовах високої конкуренції. Доречним заува-

женням є те, що всі показники слід розглядати в динаміці, для цього потрібно розрахувати показники, які запропоновані в методиці за всі роки діяльності банку, це дасть змогу отримати більш чітке уявлення про становище банку, а також про його перспективи. Значна інформативність буде забезпечена завдяки розгляду взаємозв'язку показників, тобто в разі збільшення, наприклад, фінансового левериджу повинен збільшуватися і розмір економічного капіталу, також адекватними повинні бути темпи зростання капіталу та активів.

Література: 1. Финансовые аспекты слияний и поглощений банков / С. Н. Козыменко, В. В. Колдовский, С. А. Горина // Проблемы і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 4. — Суми: Ініціатива, 2007. — С. 13 – 22. 2. Стельмах В. С. Кредитна система України та банківські технології: Навчальний посібник: У 3 кн. / В. С. Стельмах, А. В. Шаповалов, В. Л. Кропук / За заг. ред. докт. екон. наук, проф. І. В. Сала. — Львів: ЛБІ НБУ, 2002. — 578 с. 3. Лютий І. Конкурентоспроможність банків в умовах глобалізації та лібералізації руху капіталу / І. Лютий, О. Юрчук // Вісник НБУ. — 2006. — №11. — С. 18 – 25. 4. Основні показники діяльності банків України на 1 грудня 2007 року // Вісник НБУ. — 2008. — №1. — С. 35. 5. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р. // <http://www.rada.kiev.ua> 6. Інструкція Національного банку України "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні" від 28.08.2001 р. №368 // <http://www.rada.kiev.ua> 7. Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks. Basele Committee on Banking Supervision // www.bis.org 8. Europeans infiltrate ranks of world's biggest banks. Bank Atlas // Euromoney. — 2001. — June. — P. 140 – 170. 9. Honohan P. Perverse Effects of a Ratings-related Capital Adequacy System // World Bank Journal. — 2000. — May. — P. 28 – 56. 10. The New Capital Adequacy Accord, Basel // BIS. — 2001. — January. — P. 1 – 35.

*Стаття надійшла до редакції
05.05.2008 р.*

УДК 336.7(477)

**Колесніченко В. Ф.
Омельченко О. І.**

РОЛЬ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

The article deals with the trends of banking system development, peculiarities of the foreign capital investment and its influence on the financial stability of banking sector in Ukraine.

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економічної системи, розвиток фінансового та банківського секторів обумовлює ефективність національної економіки. Україна сьогодні починає активно залучатися до процесу інтеграції фінансового капіталу. На даному етапі спостерігається позитивна макроекономічна динаміка, але мають місце слабкість фінансових ринків і недосконалість банківського сектору

економіки. Оскільки економічна спрямованість України передбачає створення та функціонування стабільного, ефективного, ліквідного та конкурентного середовища, то дослідження проблем конкурентоспроможності банківської сфери, як однієї з основних сфер діяльності фінансових інститутів, є доцільним та актуальним.

Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. Водночас слід зважати на низку фінансових ризиків, пов'язаних зі швидким зростанням частки іноземного банківського капіталу. Вони можуть призвести до втрати суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливого посилення нестабільності, несподіваних коливань ліквідності банків, імовірного відтоку фінансових ресурсів.

Залучення іноземного капіталу і фінансових технологій необхідне для розширення можливостей фінансового маневрування при обмеженості внутрішніх ресурсів, що дає змогу реструктуризувати економіку країни. Узгоджені думки щодо визнання доцільності залучення іноземних ресурсів стають суперечливими, коли йдеться про умови їх надходження та використання.

Якщо надходження іноземного банківського капіталу регулюється та контролюється належним чином, структура банківської системи поліпшується, вітчизняні банки отримують більше стимулів для виходу на міжнародні фондові ринки, зростає ефективність трансмісійного механізму грошово-кредитної політики. Таким чином, в Україні під впливом іноземного капіталу можна очікувати створення якісно нового фінансово-економічного середовища, виникнення нових можливостей. Але необхідно враховувати можливі проблеми, а саме: структурні ризики, загострення проблем політичного, соціального та економічного характеру, втрату економічного суверенітету та загрозу економічній безпеці країни.

Усе це зумовлює актуальність дослідження впливу іноземного капіталу на роботу банківської системи України. Вирішення питання про форми та масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на вітчизняному ринку банківських послуг має підпорядковуватися стратегічним цілям соціально-економічного розвитку, підвищення національної конкурентоспроможності, економічної безпеки, зміцнення грошово-кредитної системи України [1].

Незважаючи на численні розробки (О. Васюренко, А. Гальчинський, О. Пересада, А. Мороз, Л. Примостка, В. Гриньова, В. Ющенко, В. Корнєєв, Н. Шелудько) в межах проблематики конкурентоспроможності вітчизняних фінансових структур в умовах експансії іноземного капіталу, невіршеними залишаються питання співвідношення між вітчизняними й іноземними фінансовими інститутами, питання преференції іноземним структурам, питання впливу присутності іноземного капіталу на економічну безпеку країни [2 – 4].

Сьогодні висловлюються різні, навіть полярні думки щодо необхідності присутності іноземного капіталу в статутному фонді банків і доцільності квотування його частки в структурі банківських активів.

Зокрема, В. Геєць дає оцінку позитивним і негативним наслідкам впливу іноземного капіталу для банківської системи України [5]; О. Барановський наводить результати порівняння аналізу умов функціонування іноземного капіталу в банківських системах України, Росії та Білорусі [6]; О. Сугоняко з критичних позицій оцінює можливості подальшого розширення частки іноземних інвесторів у вітчизняній банківській системі [1].

У світовій практиці є приклади як позитивного (передача новітніх технологій, створення робочих місць, розвиток експортного потенціалу країни), так і негативного (односторонній розвиток економіки, створення сировинних придатків для країни-інвестора, інтенсивне використання робочої сили за низької оплати праці), досвіду залучення іноземних інвестицій [1].